

טקסטיל, לבוש וחושים: תפישות ומופעים

היחידה ללימודי תרבות והמחלקה לעיצוב טקסטיל, שנקר

16 במרץ, 2017

גבולות ומעברים במחזור לבושן של נשים יהודיות מחבאן // ד"ר כרמלה אבדר
הלבוש כמערכת סמיוטית מזהה את הנשים היהודיות בתימן עפ"י המוצא האתנו-גיאוגרפי ורק אח"כ עפ"י דתן, מכאן שאת סגנונות הלבוש יש לבחון בזיקה לסגנון המקומי ולפרשנויות המגוונות להלכה היהודית. פרשנות ייחודית, בהשוואה לסגנונות הלבוש השונים בתימן, אנו מוצאים בקרב לבושן של נשים יהודיות מחבאן [תימן הדרומית-מזרחית], מוקד ההרצאה.

הלבוש מבחין בין זהויות משתנות של האדם במהלך מחזורי הזמן של היממה, השבוע, החודש, השנה ומחזור החיים באותו מרחב/זמן של קהילה אחת. בחינתו כמערכת סמיוטית במחזורי הזמן, הנעה בין גבולות ומעברים - בין זהות יציבה ללימינאלית, חיונית להבנת משמעות הסימנים, הסמלים והאמצעים המאגיים המועמסים על הגוף הלבוש ומעוצבים בו. אלה לוקחים חלק בסימון זהות ובהבניית נשיות אידיאלית, נקלטים בכל החושים של הלוּבש ושל המתבונן/חווה, ויוצרים גבולות גוף משתנים, למשל ריח או צליל מרחיבים את הגבולות הנראים בהתאם לחוויית הקולט.

בקרב יהודיות חבאן ריח תרבותי יסמן מצב א-מיני או מצב של טהרה ומיניות מוסדרת במסגרת נישואין, היעדרו וריח "טבעי" יסמן אי זמינות של פנויה לפני שידוכין או נידה, טומאה, מוות ואבלות; צליל עגילי האישה וטבעות הבוהן הנוקשות על רצפת החומר כמו גם החיכוך החורק של העכסים יסמן לתינוק שאמו בסביבה ולבעל שאשתו אשת בית; תערובת החומרים המאגיים שעל שמלת השינה המבושמת של האישה תעבור לגופו של הבעל, והוא יישא את המגע והריח בנדודיו לצרכי פרנסה כתזכורת לזוגיות; הצלקת, שחרת בעורה של הנערה צמיד ילדות צר שלא הוסר, היא אות לבגרותה ולציפיות ממנה; משקל התכשיטים שעל גופה של הכלה הצעירה הגביל את תנועתה,

חוויה שבאמצעותה תפנים עמוק בגופה את "בת מלך כבודה פנימה"; סדרת טקסים בשלב הלימינאלי שלפני הקידושין העמיקו את ההביטוס של קבלת יחסי מרות כטבעיים ושיאו של משטור הגוף הנשי בטקסי שיער, הכוללים תלישה, גזירה, קליעה וכליאה. גם בישראל הקהילה החבאנית שמרה על ייחודה, בעוד שרוב יהודי תימן אימצו את הסגנון של צנעא בירת תימן בטקס החנא. תהליכי השימור והשינוי המורכבים שעברה הקהילה, חושפים מאבקי זהות בין מסורתיות למודרנה על גוף הכלה, למשל, בשנות ה-50 של המאה ה-20, טקסי השיער והחנא התקיימו במלואם אך שמלת החתונה האדומה המסורתית הוחלפה בשמלה לבנה בסגנון מערבי, ובשנות ה-70 לשמלה האדומה, שנדחקה מטקס הקידושין יצרו טקס מיוחד. הממצאים נאספו בעבודת שדה שערכתי ונתחו לאור תיאוריות הגוף הלבוש.

ד"ר כרמלה אבדר - מרצה לפולקלור ותרבות עממית - האוניברסיטה העברית בירושלים, ובתוכנית רב תחומית - המכללה האקדמאית אחווה. כרמלה חוקרת תרבות עממית של יהודי תימן, עורכת הספר "מעשה רוקם: הלבוש והתכשיט במסורת יהודי תימן".